

**საქართველოს დეკლარირებულ რეგიონებს
ტურიზმის მიზნების
ინკლუზიური განვითარების კარგი
შესაძლებლობები აქვთ**

ლელა მესხიშვილი

თსუ დოქტორანტი

lelameskhishvili@yahoo.com

რეზიუმე

სტატია შედგება შემდეგი ნაწილებისაგან: შესავალი; ტერმინთა განმარტებები; ინკლუზიური ზრდის საჭიროება მსოფლიოში და საქართველოში; საქართველოს დეკლარირებული რეგიონების ინკლუზიური ზრდის პრიორიტეტები; საქართველოს დეკლარირებულ რეგიონებში ტურიზმის განვითარების პოტენციალი და შემაჯამებელი დასკვნა.

სტატიაში წინა პლანზეა წამოწეული საქართველოს ეკონომიკურად ჩამორჩენილი (დეკლარირებული) რეგიონების და მხარეების - რაჭა-ლეჩხუმის, სამცხე-ჯავახეთის, ფშავ-ხევსურეთის, თუშეთის და სხვათა პრიორიტეტული განვითარების საკითხი ტურიზმის განვითარების გზით. ავტორის ეს მოსაზრება ეფუძნება ამ რეგიონებში ტურიზმის განვითარებისთვის საჭირო რესურსებს, რომელთა შესახებ სხვა ქართველი მეცნიერებიც (ი. ხელაშვილი, კ. არაბული, დ. გაბუნია და სხვები) ბევრს წერენ.

საკვანძო სიტყვები: ტურიზმი; ინკლუზივი; ინკლუზიური ტურიზმი; ინკლუზიური ზრდა; რეგიონი; სიღარიბე და უთანასწორობა.

შესავალი

მსოფლიოში იკვეთება არა თუ ქვეყნების, არამედ, ქვეყნის შიგნით ცალკეული რეგიონების დისპროპორციული განვითარების პრობლემა. ეს პრობლემა უდგას საქართველოსაც. მის რეგიონებში, რომელთა რიცხვი თერთმეტია, აფხაზეთის და ცხინვალის გარეშე, ცხოვრების პირობები არათანაბრად არის განაწილებული და ამ მიზეზით მათი ნაწილი ნაკლებგანვითარებული ანუ დეპრესირებულია. ქართველი მეცნიერ-ეკონომისტის ნ. ჭითანავას აზრით, „ამ რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დონის (პირობების) გამოთანაბრების ამოცანა ისტორიულიც არის და საგანგებოც“ [1, გვ. 123]. მეტიც, მეცნიერი ნ. ჭითანავა საქართველოს დეპრესირებული რეგიონების განვითარებისთვის დიფერენცირებულ მიდგომას მოითხოვს და მათი თავისებურებათა გათვალისწინებით ეკონომიკური პროტექციონიზმის გამოყენებასაც კი მიზანშეწონილად თვლის. ამ მოთხოვნაში იგი იმდენად პრინციპულია, რომ პირდაპირ წერს: „დეპრესირებული რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური განვითარება, მით უფრო მდგრადი განვითარება ამის გარეშე შეუძლებელია“ [1, გვ. 126].

ჩვენს ქვეყანაშიც და სხვა ქვეყნებშიც დეპრესირებული რეგიონები ძირითადად მთიანი და გაუდაბნოებული რეგიონებია. მათში არ არის ან ნაკლებად საგზაო-სატრანსპორტო და საკომუნიკაციო ინფრასტრუქტურა, ადგილობრივი წარმოება, წყლის რესურსი და სხვა. საქართველოში რამდენიმე დეპრესირებული რეგიონი და მხარეა: რაჭა-ლეჩხუმი, სამცხე-ჯავახეთი, ფშავ-ხევსურეთი, თუშეთი, სვანეთი და მთიანი აჭარა. ამ რეგიონების ინკლუზიური განვითარება და ცენტრთან გამოთანაბრება, ჩვენი აზრით, ტურიზმით შეიძლება, რადგან ეს რეგიონები და მხარეები, შეიძლება ითქვას, ჭარბად ფლობენ ტურიზმის განვითარების რესურსებს.

„ტურიზმი საქართველოს მომავალია, - წერს ქართველი მეცნიერი ი. ხელაშვილი, - საქართველო წარმოადგენს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს საკურორტო-ტურისტულ ქვეყანას, მისი

თვალწარმტაცი ბუნება მრავალფეროვანია ლანდშაფტით, მუდმივი თოვლით და ყინულით დაფარული კავკასიონის ქედი, შავიზღვისპიროეთის სუბტროპიკული ზონა წყალუხვი მთის მდინარეები და ჩანჩქერები, კარსტული მღვიმეები, მინერალური წყაროები, ისტორიის, კულტურის და ბუნების უნიკალური ძეგლები არის საქართველოში ტურიზმის განვითარების მტკიცე ბაზა“ [2]. ამავე ნაშრომში აღნიშნულია, რომ საქართველოს მოსახლეობის 60-65% ღარიბ-ღატაკია. მათ ყველას ცხოვრების პირობების გაუმჯობესება სჭირდებათ, მაგრამ ყველაზე მეტად ეს ესაჭიროება საქართველოს ეკონომიკურად ჩამორჩენილ (დეპრესირებულ) რეგიონებს - სამცხე-ჯავახეთს, მცხეთა-მთიანეთს, გურიას და რაჭა-ლეჩხუმს. ...ამ რეგიონებს არა აქვთ არც მრეწველობის და არც სოფლის მეურნეობის განვითარების (სამინათმოქმედო ფართობების სიმცირე, ტერიტორიის დიდი დახრილობა, მცირე მოსავლიანობა და ა. შ.) ხელსაყრელი პირობები [2]. დასახელებულ რეგიონებში მოსახლეობის სიღარიბის დაძლევის ერთადერთ ძირითად გზად იქ ტურიზმის განვითარებაა მიჩნეული. „...საქართველო ისეთი თვალწარმტაცი, განუმეორებელი მომხიბვლელობის და სილამაზის ქვეყანაა, რომ მას შეუძლია საერთაშორისო ბაზარზე სათანადო კონკურენცია გაუწიოს ნებისმიერ ტურისტულ ქვეყანას, მხოლოდ დაჩქარებაა საჭირო, რადგან მთა იცლება მოსახლეობისგან. ეს კი იმ ეთნოკულტურული მემკვიდრეობის დაკარგვას ნიშნავს, რაც ეგრეთ წარბად გვაქვს რაჭაში, ხევსურეთში, სვანეთში, თრიალეთში და სხვაგან“ [2]. პატივცემული მეცნიერის ეს მოსაზრება ისეთ მყარ საფუძველს ეფუძნება, რომ არ შეიძლება არ დაეთანხმო.

მამასადამე, საქართველოს დეპრესირებულ რეგიონებს მიშველება სჭირდება. იქ მცხოვრები მოსახლეობა უნდა გამოვიყვანოთ უკიდურესი სიღარიბიდან. სწორედ ეს მიზანი დევს საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიაში „საქართველო - 2020“-ში, რომელშიც ქვეყნის ეკონომიკის ინკლუზიური ზრდა წინა პლანზეა წამოწეული და ინკლუზიური ზრდის ხელშესაწყობად სამი პრობლემის - კერძო სექტორის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება, ადამიან-კაპი-

ტალის განვითარება და ფინანსებზე ხელმისაწვდომობა - არის დასახელებული [3, გვ. 20].

ეს მიზანი დავისახეთ ჩვენც ამ სტატიის დაწერისას, რომელიც ჩვენი სადისერტაციო პრობლემის კვლევის ერთ მოკრძალებულ და ამასთან, თეორიულ ნაწილს წარმოადგენს, და, ამ მიზნის მიღწევის გზადაც და საშუალებადაც საქართველოს დეპრესირებულ რეგიონებში ტურიზმის განვითარება მიგვაჩნია.

ტერმინთა განმარტებები

ტერმინი „ინკლუზიური“ ლათინური წარმოშობის სიტყვაა - „Inklusiv“ და საყოველთაოს (მასობრივს, მრავალფეროვანს) ნიშნავს. რაც შეეხება ინკლუზიურ ზრდას, მისი ცალსახა განმარტება არ არსებობს. მას საერთაშორისო ინსტიტუტები და ცალკეული მეცნიერები სხვადასხვანაირად განმარტავენ, თუმცა, ყველა შემთხვევაში ის ეკონომიკური ზრდის ისეთი ფორმაა, რომლის დროსაც ეკონომიკურ პროცესებში მოსახლეობა მასიურად არის ჩართული:

აზიის ბანკი: „ეკონომიკური ზრდა ინკლუზიურია, თუ იქმნება შესაძლებლობები და იზრდება საზოგადოების ჩართულობა ეკონომიკურ აქტივობაში“ [4].

ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცია (PECD): „ინკლუზიურ ზრდას მაშინ აქვს ადგილი, როდესაც საზოგადოების კეთილდღეობის მაჩვენებელი, გარდა შემოსავლისა, გაუმჯობესდა“ [5].

ინკლუზიური ზრდის პოლიტიკის საერთაშორისო ცენტრი: „ინკლუზიური ზრდა არის ეკონომიკურ ზრდასთან ერთად სიღარიბის დონის და უთანასწორობის შემცირება, მოსახლეობის აქტიური ჩართულობა ეკონომიკურ პროცესებში და შესაძლებლობების გაფართოება“ [6].

გაეროს განვითარების პროგრამა: „ინკლუზიურია ზრდაა, თუ ის ხდება იმ სექტორში, სადაც ცხოვრობენ ღარიბები, ან თუ დაფუძნებულია იმ ფაქტორების გამოყენებაზე, რომელსაც ღარიბები ფლობენ“ [7].

ერთი საერთო, რაც ყველა ამ განმარტებაში იკვეთება, არის

ის, რომ ქვეყანაში ადგილი უნდა ჰქონდეს ეკონომიკაში, მ.შ. ბიზნესში მოსახლეობის მაქსიმალურ ჩართულობას, რომ შეიქმნას ახალი სამუშაო ადგილები, დასაქმდნენ უმუშევრები და ამით შემცირდეს სიღარიბე.

ინკლუზიური ზრდის საჭიროება და პრიორიტეტულობა

ინკლუზიური ზრდის პრობლემა მსოფლიოს ქვეყნებში ბოლო პერიოდში გახდა აქტუალური. მასზე ყურადღება 2014-2015 წლიდან გამახვილდა. 2014 წელს თავის მთავარ მიზნად საერთაშორისო სავალუტო ფონდმა ინკლუზიური ზრდა დაასახელა [8], 2015 წელს კი, მდგრადი განვითარების მიზნების ღია სამუშაო ჯგუფმა 17 მიზანს შორის მერვე მიზნად ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდა დააფიქსირა [9].

ინკლუზიური ზრდის წინ ნამოწევა დაუკავშირდა შემოსავლების განაწილებაში უთანაბრობას, რომელიც დაწყებული XX საუკუნის 50-70-იანი წლებიდან დღემდე კი არ მცირდებოდა, როგორც ამას ეკონომისტები ელოდნენ, არამედ იზრდებოდა. სავალუტო ფონდმა თავისი გამოკვლევით დაადგინა მზარდი უთანასწორობა მოწინავე და განვითარებადი ქვეყნების უმრავლესობაში მოსახლეობის შემოსავლების განაწილების უთანასწორობა გაიზარდა. დღეს მსოფლიოში გლობალური უთანასწორობა, ანუ ჯინის კოეფიციენტი 0,55-დან 0,70-მდეა [10].

მეცნიერებმა ლაკნერმა და მილანოვიჩმა აჩვენეს, რომ 1998-2008 წლების პერიოდში შემოსავლებში ყველაზე დიდი მატება ჰქონდა საშუალო კლასს და მდიდრების ზედა 1%-ს, და, რომ შემოსავლების მატება სწრაფად ეცემა 50 მეასედის ქვემოთ, ხოლო 80-დან 90-მდე მეასედებში სტაგნაციას განიცდის [11].

სავალუტო ფონდის კვლევაში აღნიშნულია, რომ უთანასწორობის გარკვეული დონე შეიძლება არ იყოს პრობლემა, რადგან ის მოტივაციას გაუჩენს ადამიანებს შეეჯიბრონ ერთმანეთს რათა მიაღწიონ შედარებით უკეთეს შედეგს, მაგრამ თუ უთანასწორობა კატასტროფულია, მაშინ შეიძლება ქვეყანაში გამოიწვიოს პოლიტიკური და ეკონომიკური არასტაბილურობა.

ეს პრობლემა მწვავედ დგას საქართველოშიც, სადაც „საქსტა-სის“ ინფორმაციით 2019 წელს შემოსავლებში უთანასწორობის კოეფიციენტი გამოთვლილი მთლიანი სამომხმარებლო ხარჯების მიხედვით შეადგენდა 0,37-ს, მთლიანი შემოსავლების მიხედვით - 0,39-ს, ხოლო მთლიანი ხარჯების მიხედვით - 0,43-ს [12, გვ. 59]. თუ გავიხსენებთ, რომ უთანასწორობის კრიტიკული ზღვარი 0,41-0,46-ის დიაპაზონში მერყეობს, მაშინ აშკარაა, რომ ამ მაჩვენებლით საქართველო ამ ზღვართან ახლოს იმყოფება.

მაშასადამე, მზარდი უთანასწორობა შემამფოთებელია. ამაზე ყველა მეცნიერი თანხმდება - ქართველიც და არაქართველიც. რა თქმა უნდა, მსოფლიო საზოგადოება ვერ ეგუება და ვერც შეეგუება იმ ფაქტს, რომ OECD-ს ქვეყნებში მოსახლეობის კეთილდღეობა 52-ჯერ აღემატება დაბალშემოსავლიანი ქვეყნების მოსახლეობის საშუალო შემოსავლებს [13, გვ. 37].

აი, სწორედ ამიტომ გახდა ეკონომიკის ინკლუზიური ზრდის საკითხი პოპულარული, რადგან თუ ეკონომიკურ აქტივობაში მოხდება მოსახლეობის, მ. შ. მოწყვლადი მოსახლეობის (ღარიბ-ღატაკები) მასიური ჩართვა, მაშინ, მათაც ექნებათ შემოსავალი და ამ გზით თანდათან შემცირდება შემოსავლების განაწილებაში უთანასწორობა, რაც ამავე დროს არის მაღალხარისხიან განათლებაზე და მაღალხარისხიან სამედიცინო მომსახურებაზე ხელმიწვდომობის საფუძველი.

საქართველოს დეპრესირებული რეგიონების ინკლუზიური ზრდის პრიორიტეტულობა

როგორც აღვნიშნეთ, საქართველოს რამოდენიმე ნაკლებად განვითარებული მხარე და რეგიონი აქვს. ასეთ მხარეების რიცხვში ითვლება: სვანეთი, მთიულეთი, ფშავ-ხევსურეთი, ხევი, თუშეთი, მთიანი აჭარა. დეპრესირებულ რეგიონებს მიეკუთვნება სამცხე-ჯავახეთი, რაჭა-ლეჩხუმი, გურია, მცხეთა-მთიანეთი. მათი ეკონომიკური ჩამორჩენილობა დასტურდება განვითარების ტემპის და მოსახლეობის შემოსავლების სიმცირით.

საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო სამსახური ამ მაჩვენებლებს დეპრესირებული მხარეებისთვის ცალკე არ ანგარი-

შობს, დეპრესირებულ რეგიონებზე კი, ეს ინფორმაცია შემდეგ-
ნაირია (ცხრილი 1).

ცხრილი 1

**საქართველოს დეპრესირებული რეგიონების განვითარების
მაჩვენებლები 2015-2019 წლებში [14]**

დეპრესირებული რეგიონები	ბრუნვის ზრდა 2015-2019 წლებში (%)	დასაქმების ზრდა 2015-2019 წლებში (%)	დასაქმ. საშუალო ხელფასის ზრდა (%)
მთლიანად საქართველო მ. შ.	191,3	120,7	129,5
რაჭა-ლეჩხუმი	162,7	104,5	152,6
გურია	157,3	169	104,8
სამცხე-ჯავახეთი	136,7	162,1	136,3
მცხეთა-მთიანეთი	165	147,8	117,7

**წყარო: გაანგარიშებულია ჩვენს მიერ „საქსტატის“
ინფორმაციაზე დაყრდნობით**

ცხრილიდან ჩანს, რომ საანალიზოდ აღებულ წლებში მთლი-
ანად საქართველოში ბრუნვა 91,3%-ით არის გაზრდილი. დეპ-
რესირებული რეგიონები კი მას 25-55%-ით ჩამორჩებიან. და-
საქმება მთლიანად საქართველოში მხოლოდ 20,7%-ით არის
გაზრდილი, დეპრესირებულ რეგიონებში კი, ზრდა მართალია
უფრო მეტია (გარდა რაჭა-ლეჩხუმისა), მაგრამ ეს იმან გამო-
იწვია, რომ საბაზისო - 2015 წლის მაჩვენებლები იყო დაბალი.
იგივე მდგომარეობაშია დასაქმებულთა ხელფასები. ამ შემ-
თხვევაშიც, დეპრესირებულ რეგიონებში დასაქმებულთა თვი-
ური ხელფასები ქვეყნის შესაბამის საშუალო მაჩვენებელზე

მეტადაა გაზრდილი, მაგრამ სინამდვილეში აბსოლუტურ გამოსახულებაში ამ რეგიონებში ხელფასები გაცილებით დაბალია. თუ 2019 წელს მთლიანად საქართველოში იგი შეადგენდა 1161,7 ლარს, გურიის რეგიონში იყო 672,7 ლარი, სამცხე-ჯავახეთში - 781,5 ლარი, მცხეთა-მთიანეთში - 1055,1 ლარი, ხოლო სამცხე-ჯავახეთში - 781,5 ლარი [14, გვ. 119].

ცხადია, ასეთი მდგომარეობის გამო, ამ რეგიონებს საქართველოს მთავრობის მხრიდანაც და კერძო სექტორის მხრიდანაც თანადგომა სჭირდებათ. ასეთი თანადგომა ნამდვილად შეუძლია ტურიზმის სექტორს.

საქართველოს დეპრესირებულ რეგიონებში ტურიზმის განვითარების პოტენციალი

ერთი სტატიის ფარგლებში შეუძლებელია სრულად აღვწეროთ და ვისაუბროთ საქართველოს დეპრესირებული მხარეების და რეგიონების ტურისტულ შესაძლებლობებზე. თუმცა ვაპირებ ჩემს შემდგომ ნაშრომებში ისინი ცალ-ცალკე სიღრმისეულად შევისწავლო. ამ შემთხვევაში დავკმაყოფილდები მხოლოდ ზოგადი ინფორმაციის განხილვით.

საქართველოს დეპრესირებულ რეგიონებს, რომლებიც უპირატესად მთიანი და მაღალმთიანი რეგიონებია, როგორც ჩვენი, ისე უცხოელი ექსპერტების შეფასებით, აქვს უნიკალური ტურისტული რესურსების უაღრესად დიდი მარაგი და, რაც მთავარია, მთელი წლის განმავლობაში მათი ეფექტურად გამოყენების შესაძლებლობა. ეს ეხება ყველა სახის ტურიზმს - სპორტულს, გამაჯანსაღებელს, სათავგადასავლოს (სათხილამუროს, ფრისტაილს, რაფტინგს), კულტურულ-შემეცნებითს, სასოფლო ტურიზმს და სხვას.

ზოგადად უნდა აღვნიშნოთ, რომ საქართველოს ნაკლებგანვითარებული რეგიონების ალორძინების პრობლემა ახალი არ არის. მაშინ მათ მთიან რეგიონებად მოიხსენებდა ქართველი მეცნიერი მ. კვარაცხელია 2009 წელს გამოქვეყნებულ თავის ნაშრომში [15, გვ. 86]. ამ რეგიონებს მთის რეგიონებად მოიხსენიებს და წერს, რომ „...გლობალიზაციის პირობებში დიდი ყურა-

დღეა უნდა დაეთმოს მთის დიდი ეკონომიკური პოტენციალის ეროვნულ სამსახურში ჩაყენებას...“ მართალია მეცნიერი მ. კვარაცხელია მთის რეგიონების განსავითარებლად პირველ რიგში ასახელებს სასოფლო-სამეურნეო წარმოებას, მაგრამ იქვე მიუთითებს შემდეგს: „...გარდა ამისა, უდიდესი ყურადღება უნდა მიექცეს როგორც სტრატეგიულ დარგს საქართველოში - ტურიზმისა და საკურორტო და რეკრეაციული მეურნეობის განვითარებას“ [15, გვ. 88] და ტურიზმს სპორტთან ერთად ქვეყნის ეროვნული პრესტიჟულობის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საზომად მიიჩნევს. მოცემულ კონტექსტში, თუ ქვეყნის პრესტიჟი ტურისტული რესურსების მომხმარებელთა ანუ ვიზიტორთა უმრავლესობის მიერ მის აღიარებაში გამოიხატება, მაშინ, თამამად უნდა განვაცხადოთ, რომ ამ კუთხით საქართველოს პრესტიჟი ბოლო 10 წელია რაც თანდათან მტკიცდება. ამის დასტურია ვიზიტორთა სიმრავლე. 2019 წელს საქართველოს 9358 ათასი ვიზიტორი ეწვია [16, გვ. 7]. ეს იმას ნიშნავს, რომ 9 მლნ-ზე მეტი ტურისტს მოეწონა საქართველო, და, რომ არა კორონავირუსის პანდემია, 2020 წელიც უფრო „ჭარბსტუმრიანი“ გვექნებოდა.

დასკვნა

სტატიაში განხილული საკითხის შეჯამებით იმ დასკვნას ვაკეთებთ, რომ საქართველოს, როგორც მთაში, ისე ბარში, უხვად აქვს ტურიზმის განვითარების პოტენციალი, მაგრამ, ამ ეტაპზე პრიორიტეტი უნდა მიექცეს მთის რეგიონებს, რადგან ისინი ნაკლებგანვითარებული რეგიონებია. ამ რეგიონებში მოსახლეობის შემოსავლები ნაკლებია, უმუშევრობა და სიღარიბე კი - მეტი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ჭითანავა ნ. საქართველოს მთიანეთის სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური განვითარების თავისებურებანი და პერსპექტივები. წიგნში „საქართველოს მთიანეთის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები. თბ., 2010. გვ. 128.
2. ხელაშვილი ი. ტურიზმი - საქართველოს დეპრესირებული რეგიონების აღორძინების გზა. ჟ. „ეკონომიკა“. N7-8. 2016.
3. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია - „საქართველო - 2020“. თბ., 2013.
4. Klasen, ADB, S. (2010). Measuring and Monitoring Inclusive Growth: Multiple Definitions, Open Questions and Some Constructive Proposals. Retrieved from <http://www.adb.org/sites/default/files/publication/28492/adb-wp12-measuring-inclusive-growth.pdf>.
5. Gurria, OECD, A. (2013). Retrieved from www.oecd.org:<http://www.oecd.org/forum/people-first-opening-remarks-forum-2013.htm>.
6. Ranieri R. I.-I. (2013). After All, What is Inclusive Growth? Retrieved from. <http://www.ipc-unp.org/pub/IPCOnePager188.pdf>.
7. Palavinel, UNDP, T. (2011). Consultation on Conceptualizing Inclusive Growth. Retrieved from http://www.undp.org/content/dam/india/docs/consultation_on_conceptualizing_inclusive_growth.pdf.
8. IMF. (2013). Statement by the Managing Director on the Work Program of the Executive Board. Retrieved from <https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2013/052213.pdf>.
9. WB. (2015). Sustainable development Goals. Retrieved from <https://sustainable-development.un.org/content/documents/15-79SDG5%20Proposal.pdf>.
10. Epa Dabla-Norris, Kalpana Kochhar, Nuji Suphap-hiphot, Frantisek Ricka, Euridik; Tsounta, Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Penpective, International Monetary

Fund, June, 2015. <http://www.inf.org/external/pubs/ft/sdn/2015/sdn1513.pdf>.

11. Milanovic B. 2013. "Global Income Inequality by the Numbers in History and Now. Global Policy 4(2): 198-208.

12. საქართველოს სტატისტიკური წელიწდეული. თბ., 2020.

13. ხადური ნ. ინკლუზიური ზრდის ფაქტორები. ჟ. „ეკონომისტი“. N1. 2018.

14. სამეწარმეო სექტორი საქართველოში. თბ., 2020.

15. კვარაცხელია მ. მთის რეგიონის აღორძინების პრობლემები საქართველოში გლობალიზაციის პირობებში. ჟ. „ეკონომისტი“. N2. 2009.

16. ქვეყნის ძირითადი მონაცემები და მიმართულებები 2021-2024 წლებისთვის (გადამუშავებული ვარიანტი). საქართველოს მთავრობა. 2020.

BIBLIOGRAPHY:

1. Chitanava N. The Peculiarities and perspectives of socio-economic and ecological development of the Georgian highlands in the book "Problems of socio-economic development of the Georgian highlands and ways to solve them". Tb., 2010. p. 128.

2. Khelashvili I. Tourism – The way to revive some depressed regions of Georgia. journal "economic". N 7-8. 2016.

3. Social-economic development strategy of Georgia - "Georgia - 2020". Tbilisi, 2013.

4. Klasen, ADB, S. (2010). Measuring and Monitoring Inclusive Growth: Multiple Definitions, Open Questions and Some Constructive Proposals. Retrieved from <http://www.adb.org/sites/default/files/publication/28492/adb-wp12-measuring-inclusive-growth.pdf>.

5. Gurria, OECD, A. (2013). Retrieved from www.oecd.org:<http://www.oecd.org/forum/people-first-opening-remarks-forum-2013.htm>.

6. Ranieri R. I.-I. (2013). After All, What is Inclusive Growth? Retrieved from. <http://www.ipc-unp.org/pub/IPCOnePager188.pdf>.

7. Palavinel, UNDP, T. (2011). Consultation on Conceptualizing Inclusive Growth. Retrieved from http://www.undp.org/content/dam/india/docs/consultation_on_conceptualizing_inclusive_growth.pdf.

8. IMF. (2013). Statement by the Managing Director on the Work Program of the Executive Board. Retrieved from <https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2013/052213.pdf>.

9. WB. (2015). Sustainable development Goals. Retrieved from <https://sustainable-development.un.org/content/documents/15-79SDG5%20Proposal.pdf>.

10. 4. Epa Dabla-Norris, Kalpana Kochhar, Nuji Suphap-hiphot, Frantisek Ricka, Euridik; Tsounta, Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Penpective, International Monetary Fund, June, 2015. <http://www.inf.org/external/pubs/ft/sdn/2015/sdn1513.pdf>.

11. Milanovic B. 2013. "Global Income Inequality by the Number-si in History and Now. Global Policy 4(2): 198-208.

12. Statistical Yearbook of Georgia. Tb.,2020.

13. Khaduri N. Inclusive growth factors. journal "economist". N1. 2018.

14. Entrepreneurial sector in Georgia. Tb., 2020.

15. Kvaratskhelia M. Problems of revitalization of the mountain region in Georgia in the conditions of globalization. journal "economist". N2. 2009.

16. Basic data and directions of the country for 2021-2024 (revised version). Government of Georgia. 2020.

**DEPRESSED REGIONS OF GEORGIA HAVE GOOD
OPPORTUNITIES FOR INCLUSIVE DEVELOPMENT
THROUGH TOURISM**

Lela Meskhishvili

Doctoral Student of the
Faculty of Economics and Business,
I. Javakhishvili Tbilisi State University
lelameskhishvili@yahoo.com

RESUME

The article - “Depressed regions of Georgia have good opportunities for inclusive development through tourism” - consists of the following parts:

- ✓ Introduction.
- ✓ Definitions of terms.
- ✓ The need for inclusive growth in the world and in Georgia.
- ✓ Priorities of inclusive growth in the depressed regions of Georgia.
- ✓ Potential for tourism development in the depressed regions of Georgia.
- ✓ Summarizing conclusion.

The article brings to the forward the issue of priority development of the economically backward (depressed) regions and different parts of Georgia - Racha-Lechkhumi, Samtskhe-Javakheti, Pshav-Khevsureti, Tusheti and others, through the development of tourism. This opinion of the author is based on the resources needed for the development of tourism in these regions, about what the other Georgian scientists - I. Khelashvili, K. Arabuli, d. Gabunia and others - write a lot.

Key words: Tourism; Inclusive; Inclusive tourism; Inclusive growth; Region; Poverty and inequality.